

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

15 Mai 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 345

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdlısı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

15 Mayıs 1932

olduğunu » üstada yazdığı mektupda beyan etmiştir .

G. Le Bon un fikirlerinin te'siri ecnebî orduları üzerinde de büyük olmuştur : Fransa Harbiye Nezareti Erkânı Harbiyesi tarafından terceme edilen mühim bir lâyhada İngiliz ordusunun en yüksek askerî « Autorité » lerinden biri olan Miralay Fuller şöyle yazıyordu: « Eğer Büyük Harpten evvel İngiliz zabıtları Dr. G. Le Bon un kitaplarını okumuş olsalardı en kuvvetli orduyu, harbin devamı müddetince, yoklayarak aradıkları ve bulduktan sonra da kullanmayı pek az bildikleri orduyu, kendilerine te'min etmiş olurlardı ».

Dr. G. Le Bon un principleri bu gün İngiliz ordusunda pek münteşirdir .

The Naval and Military gazette , gazetesi 8 mayıs 1909 tarihli nushasında şu satırları yazıyordu :

G. Le Bon tarafından yapılan dan daha eyi olarak hiç bir kimse terbiyenin ta'rifini yapmamıştır : « Terbiye , şu'uriyi gayri şu'uriye geçirmek san'atıdır » . İngiliz Erkânı Harbiye'i Umumiyesi re'isleri , terbiye'i askeriycede usul ve amel vahdeti te'sisinin , bizim muhtaç olduğumuz bu te'sisin üssül'esası olmak üzere bu principini kabul etmişlerdir .

G. Le Bon un, yenilikleri sebeble Fransada bazan i'tiraza uğrayan fikirleri, nihayet bütün re'yleri topladı, Ulumı Ahlâkiyye ve Siyasiyye Akademiası, G. Le Bon un eserlerinin hey'eti mecmu'ası için, 8000 frank olan Estrad Delcros büyük mükâfatını verdi . Bu Akademianın Re'isi olan Pierre Janet, G. Le Bon un mesa'isini tahlil eden nutkunda « G. Le Bon un tedkikatı başlıca memleketlerin güzideleri üzerinde derin bir te'sir icra etmiştir » diyor .

27 Kânuni evvel 1924 tarihli **Revue scientifique** de intişar eden bir terceme'i hal hulâsasında Institut âzasından meşhur Daniel Berthelot şu satırları yazar :

« Dr. G. Le Bon, zamanımızın en geniş ve en aslı zekâlarından biri olarak bize 'arız vücud eder. Muhterî ve teşkilatçı, mütebahhır ve istikşafçı, Artist ve âlimdir. Fransa İnkılâbının mübeş-

şirleri olan büyük Encyclopédiste lerin hakikî varisini temsil eder. Kendisinde xx inci 'asrın Diderot su selamlana bildi .

« **Cihanın Şimdiki İnkışafı** , G. Le Bon un '**Ameli Ruhiyyat** unvanile terceme ve neşr etmiş olduğumuz

LES INCERTITUDES DE L'HEURES PRÉSENTE

Adlı kitabını ta'kip eder. Bunu da , merhum ustadın en son eseri olan

Bir Tarih Felsefesinin İlmî Esasları ta' kib edecek .

26 - 4 - 1932 İçtihat Evi Dr. ABDULLAH DJEVDET

METHAL

CİHANIN SİMAYI HAZIRI

Karni hazır , bir terakki ve here ü mere devri teşkil eder, ki insaniyyetin uzun tarihi esnasında doğduğunu , büyüdüğünü ve nabud oldugunu görmüş olduğu diğer bütün medeniyetlerden, asrî medeniyeti, derin bir fark ile, ayırır. Kavmler, nihayetine eren bir alem ile başlayan bir alem arasında bulunuyorlar.

Yeni alemin nizam ve tertibi , kavmlerin hayatını karışdıran yaratıcı , muhafazakâr ve yıkıcı kuvvetler arasındaki çarpışmanın neticesine bağlı olacaktır .

Her gün « Laboratoire »larda ve Darussana'alarda doğan yaratıcı kuvvet , maddî hayatı değiştirdi ve medeniyete yeni bir sima verdi.

Muhafazakâr kuvvetler , kavmlerin ecdad mirasını teşkil eder. Bu, siretin başlıca muharriklerinin hazırlandığı, gayri şu'uri hayat havzasıdır .

Yıkıcı kuvvetler yukarıda zikr edilen diğer iki kuvvetin aksi bir istikamette te'sir icra eder. Hükümdarların ihtirasları, kavmler arasında rekabet, âhadın hoşnudsuzluğu, ihtilâller, yıkıcı kuvvetlerin büyük silsilesine dahildirler . Son Büyük Harbin başlangıcından beri müşahade olunan felâketler , bu kuvvetlerin dünyayı ne kadar yıka bileceklerini gösterir .

Bu kitapta mutala'a edeceğimiz mes'elelerin ekserisi muhtelif memleketler üzerine yıkıcı

kuvvetlerin çökdürmeye devam ettiği tehditlerden tekevvün etmişler. Zimamdarların en büyük düşünceleri- bu kuvvetlerin te'sirlerini tahdid edecek çareleri bulmaya ma'tuftur.

* *

Avrupanın hemen bütün memleketleri : Almanya, İtalya, Polonya, v. s. hudud rekabetleriyle şıkak halidedirler ve komşularının ziyanına olarak büyümekten başka bir şey düşünmüyorlar .

Bu haricî çarpışma tehditlerine, fırkaların rekabetleriyle mutahassıl dahilî çarpışmaların tehditleri munzam olmaktadır . Bu dahilî cîdalden hasıl olan Anarchie nin önüne geçmek için İspanya ve İtalya gibi ba'zı büyük milletler ditktatörlüğe katlanmaya mecbur oldular.

Uzun bir mazi sayesinde en ziyade istikrar bulmuş kavmler, Avrupanın bu gün kurbanı olduğu Anarchie den kurtulamamıştır. Bu vech iledir, ki umumî bir « Grève » [ya'nî işlemekten imtina' = terki eşgal], az kaldı, İngiltereyi mahv ediyordu, ve, ma'den amelesinin «grève» yapmaları, yekûnu büyük bir harp mesarifi yekûnuna balığ bir mıkdar da tahmin olunan bir ziyanı mucib oldu.

Britanya İmperatorluğunun haricî siyaseti dahilî siyasetinden daha az bozuk değildir . İrlandayı ga'ib ettikten sonra Dominion ların istiklâl talebinde bulunduklarını ve kendisini yaşatan ecnebî piyasalarının kendisine kapan- dığını görüyor . 1,500,000 işsiz bu vaz'iiyetin vehametini gösterir .

Diğer Avrupa devletleri daha eyi bir vaz'iiyette değildirler . Rusya, barbarlığa avdet ediyor ; Almanya bin müşkilatla, iktisadî vaz'iiyetini düzeltmeye çalışıyor, Fransa, iktisadî hayatını mahv etmeye ramak kalmış olan tefrikaların kurbanıdır .

Avrupanın üzerine çöken Anarchie dünyanın diğer memleketleri üzerine de çöküyor. Türkiyeden Çine kadar bütün şark, dahilî niza'lar içindedir .

* *

Dünyanın bir kısmı her ü merc içinde bo -

ğuluyor görüldüğü bir sırada, Harbden istifade etmiş yegâane kavm olan Amerika, bütün milletlerin kurbanı olduğu harabiyyet sebeblerinden kendisini kurtara bildi, Cihanın altunun yarısından ziyadesi eline geçti. Avrupanın en büyük Devletleri kendisinin borçlusudurlar. Bu borçlu Devletler üzerine, mütezayid ve bazan pek ağır malî bir hegémonie icra etmektedir . Her socialist lik te'sirinden kurtulmuş olan işçileri, diğer memleketlerin işçilerinin aldıkları yevmiyeden pek fazla yevmiye alıyorlar ve ekseri Avrupalı Bourgeois ların gıpta edecekleri müreffeh bir hayat sürüyorlar.

* *

Sa'atî hazıranın büyük tehlikelerinden biri, medeniyetlerin hayatını tehdid ettiği için belki en büyük tehlike, tahrip vasıtalarının terakkisinden hasıl olmaktadır .

İlmin keşfiyatı, inkişafı zekânın inkişafını ta'kip etmemiş olan hissiyyatın hizmetine o derece zî kudret tahrip usulleri verdi, ki bir kaç sa'at içinde en büyük payitahtların yerinde yeller esdirile bilir. Bu, cihanın henüz bilmemiş, tanımamış olduğu bir muhataradır.

Bu korkunç ihtimallerin önüne geçmek ümidile ba'zı mümtaz Devlet recülleri bir **Cem'iiyeti Akvam** te'sis ettiler . Burada kavmlerin murahhasları, hakem usulü vasıtasile, sulhu muhafaza etmeye çalışıyorlar. Henüz buna muvaffak olamadılar. Bunların münakaşeleri gösteriyo, ki insanlar ekseriya menafi ihtilafından ziyade hissiyyat ihtilalarile biri birlerinden ayrılırlar.

Devamlı bir sulh te'sis etmek tecrübesi zaten yeni bir şey değildir . Büyük mübareze devrlerinden sonra, yorgun düşmüş memleketler, da'ima sulhu idâme etmeye kabiliyyetli «Combinaison» lar aramışlardır. Yirmi sene Napoléon muharebelerinden sonra, hakikî Cem'iiyeti Akvam olan **Viyana Kongrası** da çarpışmalar devrine nihayet vermeyi ümid ediyordu .

Sulh perverâne kararların fasl etmekten aciz oldukları müşkilât zuhur etmedikçe, bu nevi'den olan bütün Combinaison lar mü'essir-

dirler. Haklı olarak nazarı dikkate arz olundu, ki İtalyanın vahdeti te'essüs ettiği devirde Cem'iyeti Akvam mevcut olmuş olsaydı bu vahdet tahakkuk edemezdi. O zaman İtalyayı teşkil eden küçük Devletlerin her biri Cem'iyeti Akvama muraca'at ederdi ve Cem'iyeti Akvam bunları himaye etmek için nüfuzunu isti'mal ederdi.

Cihanın vaz'iyetini, indelhace, idâme ettirmek da'iyesinde bulunan bu adli bünyanların i'tiraz göttürmez muvakkat bir fa'ideleri vardır; fakat bunların te'sirleri uzun müddet devam edemez. Hayatın tahavvülü nasıl durdurulamaz sa milletler de öylece mustakır bir halde tutulamazlar.

***

Sulhu takarrur ettirmek için **Cem'iyeti Akvam** ın cehdleri yanında, diplomatlar, ittifaklar usuli kadimile sulhu sabit bir halde bulundurmaya çalışıyorlar. Ma'al'ese eski yahut yeni Tarih gösteriyor, ki mu'ahedeyi akd eden tarafların menafi'ile ahengdâr olmamaya başlar başlamz mu'ahede nâmeler te'sirsiz kalırlar. Kat'i ta'ahhüdlere rağmen, ittifakı çâk etmekte fa'ide görür görmez İtalya, Germen müttefiklerinin aleyhine dönmekte tereddüd etmediği vakit, son harbin başlangıcında, bunun misali bir def'a daha görüldü.

Zamanımızda ittifakların yegâne mü'essir esasları iktisadî menfa'atların iştirakinde mekindir. Fransa ile İngiltere arasındaki takarrüp, hüsulünü işte bu iktisadî menafi'de iştirake medyundur.

Bazı istihşalleri ez cümle çeliğin istihşalini tanzim için ehiren Fransa, Almanya ve muhtelif memleketler arasında, teşkil olunan Birlik «Association»lar gibi Beynelmilel Birlikler, sulhun muhafazası için kongriralarda bin müşkilatla hazırlanan ittifak, terki teslihat ve hakem üsülü projelerinden daha ziyade hizmet edecektir.

***

Kavmlere, birbirlerini tahrib etmektense birbirlerine mu'avenette bulunmaktan daha ziyade

de müstefid olacaklarını akli nokta'i nazardan göstermek kolaydır. Ma'atte'essüf, akıl, siyasi hayatta pek zaif bir rol oynar. Zamanımızın demokrat şî'ar inkişafının mümeyyiz vasfı olan ma'şerî kuvvetlerin tefevvukundan sonra bu rol daha ziyade azaldı.

Ma'şerî kuvvetler kördür ve ânîdirler; akıl, bir seylin cereyanı üzerine nasıl bir te'sir icra edemezse bu kuvvetlerin üzerine de öylece te'sir icrasından acizdir. Muhtemeldir, ki mustakbel harbler, diplomatların bin müşkilatla kurmuş oldukları mukavelelerin cümlesini, bir lahzede süpürüp götürececek olan halk tehevürlerinin boşanmasından doğacaktır. Fransa ile Almanya arasında patlayan 1870-1871 harbi, mahirâne bir surette tahrif olunan bir telgrafla galeyana getirilen âhâdî nasın bir tehevürü infilâkından doğmuştur.

Muhtemeldir, ki mustakbel cıdalların en tehlikelileri Socialistik dininin havarilerinin da'vet ettiği halk ihtilâllerinden mütevellit dahilî harpler olacaktır.

***

Haklı olarak, «Gouverner, c'est prévoir» ya'nî idare'i hukûmet etmek « evvelden görmektir » derler. Fakat büyük vak'aları doğuran sebeplerin girift dolaşıklıklarına nasıl nazar infaz etmeli?

Müşkilât azimdir, çünkü politikada pek küçük sebepler pek büyük te'sirler husule getirir. Bu veçh ile, ki vaktile Arabistanın meçhul bir devecisine vakı' olan keşf[Vision]lar, ilk netice olarak, yeni bir dinin ortaya çıkmasıyla büyük bir İmparatorluğun te'essüsünü te'min ve uzak neticeler olarak da Avrupayı şarkın üzerine atan Ehli Salıp seferlerini tekvin etti.

Kavmlerin birbirlerine şimdiki bağılılığı ile, hattâ pek küçük komşu Devletler arasındaki küçük rekabetler cihan-şimul bir çarpışmaya meydan verebilir. Son büyük Harp bunun bir misâlidir.

***

Mikadderat kitabını okumak iddi'asında bulunmaksızın dünyanın yakın inkişafına mü'essir olması lâbüd görünen başhca amillerin bazıları ortaya kona bilir.

Aslı az çok eski olan ve bu bahsın başlanğı-
cında ta'dad edilen yıkıcı kuvvetlere ma'serî
nüfuz ve te'sirlerin asrî tefevvuku neticesi olan
yeni yıkıcı kuvvetlere ez cümle Syndicalisme
ve Socialisme iltihak eder.

Syndicalisme nin te'siri altında, Cem'iyet-
ler, her biri yalnız kendi menfa'atını nazarı
i'tibara alan ve menafi'i umumiyyeye tamamen
lâkayt küçük guruplara ayrılmaya mütemayil-
dirler. Syndicat ların şevketi çok büyüdü.
Ehiren az kaldı, umumî bir grevi da'vet ede-
rek İngiltereyi tamamen ızdıhlâl haline dü-
şürüyorlardı.

Vaktile işçi alemine munhasır olan Syn-
dicat lar şimdi me'murlar ve mu'allimler sınıf-
larını da ihtiva etmektedir. Bunları tevhid et-
miş olan « Umumî mesa'i birliği = La confé-
dération générale du Travail », Devletin mes-
lekî müdafî'lerini bel' etmiş bulunuyor.

Bu halden şu netice hasıl olduki İtalyan
hükûmeti Fascisme nin vürudundan evvel me'-
murlarının metalibine karşı ne kadar aciz idise
şimdi Fransa hükûmeti de me'murlarının meta-
libine karşı o kadar aciz bulunmaktadır.

***

Syndicalisme yi teşkil eden « Ocaklar me-
nafi'i Birliği », teşebbüslerin umumî idaresini
«Corporation» lara değil, Devlete devr eden So-
cialisme ile karıştırılmamalıdır.

Socialisme, aynı zamanda siyasî ve dinî bir
ceresyandır, kuvvetini üsullerinden değil, ken-
disine istinat hizmetini gören sırrî unsurlar-
dan alır.

Socialisme nin muvaffakiyyeti, şunu isbata
yarar, ki en eski devrlerden asrî zamanlara
kadar insanlar hayatlarına veche vermek için
dinî bir imandan aslâ vaz geçmemişlerdir. [*]
Bu sırrî ihtiyaç açlık ve muhabbet gibi nâ ka-
bili galebe görünmektedir.

***

Kudretini göstermiş olduğumuz yıkıcı kuv-
vetlerin karşısına, yalnız «Laboratoire» lardan

çıkan yaratıcı kuvvetler değil, mazinin yarat-
mış olduğu muhafazakâr kuvvetler de çıkar.

Zemanımızın en tehlikeli siyast kuruntu-
larından biri, tınetin menşe'i olan te'sirâtı ec-
dadiyyeden bir milletin kurtula bileceğini zan
etmektir. Mazi ile alakalarını tamamen kestik-
lerini göstermeye mahsus yeni bir devr te'sis
ede bilecekleri i'tikadında bulundukları vakit
inkılâp [Révolution] recülleri bu kuruntunun
tu'mesi oldular.

Kararnâmeler, iradeler ile Cem'iyetleri
değiştirmek iddi'asında bulunan mufrıt siyasî
fırkalar hâlâ bu gün bu kuruntunun tu'mesi-
dirler. Unutuyorlar, ki insan kendi kendisinden
aslâ dışarı çıkmaz. Mazinin evladı, doğarken
getirdiği mirasa pek az bir şey ilâve eder.
Muhtelif siyasî Combinaison lar ona muvakkat-
ten kabul ettirile bilir, fakat bu Combinaison
lar, idare edeceği zihniyetlerin ecdadî fitratı
asliyyesile münasebetdar olmak şartile devam
eder. Zahiren yeni ta'zziler, nebatın tohumdan
çıkması gibi, ekseriya sabık ta'zzilerden ıstikak
eder. İşte tamamen bu sebebledir, ki mütekad-
dim hayatlarile istikrâr peyda etmiş kavmların
Tarihi, ba'zan dolu olduğu zahiri here ü merc-
lere rağmen büyük bir istidamet arz eder.

***

Meşhur bir recülî devlet, ahiren te'min edi-
yordu, ki « İktisadî siyâsî ve ahlakî mes'eleler
umumî kanunlara tabî'dir ve tecrübi üsulleri
layiki veçh ile tatbik olunursa bu kanunların
esaslarını bulmaya ve bunların değişmediğini
ispat etmeye müsa'id olur. »

Hakikati halde bu umumî kanunlar pek az
ma'lûmdur ve bundan dolaydır, ki politikada
« Empirisme » [ya'ni ilme istinad etmeyen
amel] pek mütefevvik bir rol oynamaktadır.

Bu « Empirisme » in, insanları tahrik eden
sa'iklerin bilgisinden başka rehberi yoktur.
Bina'en'aleyh te'akübü, Tarihi teşkil eden ha-
diseleri anlamaya çalışmak için Psychologia ya
muraca'at etmek lâzımdır. Siyasî, askerî ve
içtima'î bir çok hadiseleri Psychologia izah
eder.

sonu var

(Müessis sahibi : Dr. AB. Djevdet)

Mes'ul imtiyaz Sahibi avukat İrfan Emin

[İsmail Hakkı matbaası]

[*] J. M. GUYAU dan terceme ve 337 inci sayı -
sından i'tibaren İctihad a derç ettiğim mekaleleri okuyun.